

Herodot og *hemerodromoi*

af Adam Schwartz & Thomas Heine Nielsen

I denne artikel er det vores hensigt at undersøge de såkaldte *ἡμεροδρόμοι* ('dagløbere' eller 'all-day runners', som de anglophone oversætter det¹), der spillede en vis rolle i græsk interstatslig kommunikation, særligt i militær langdistancekommunikation.² En anden benævnelse for det samme fænomen, der lidt mindre hyppigt dukker op i kilderne, er *δρομοκήρυκες* ('løbeholder' eller 'ilbudbringere').³ Udgangspunktet for diskussionen er to passager hos Herodot (6.105.1-106.3 og 9.12.1-13.1), den ældste kilde, der refererer til *hemerodromoi*. Da de to Herodotpassager er de helt centrale kilder, begynder vi med at præsentere dem i deres kontekst og derefter analysere, hvilke informationer, de giver om fænomenet. De resultater, der kan nås på denne måde, vil vi derefter supplere med oplysninger indeholdt i senere antikke kilder.

Den første passage, hvori Herodot refererer til fænomenet, er som nævnt 6.105.1-106.3. I sin beskrivelse af slaget ved Marathon (490 f.Kr.) fortæller Herodot følgende om løberen Pheidippides (eller Philippides som visse håndskrifter benævner ham⁴), som Athen sendte til Sparta for at bede om hjælp mod perserne:

Καὶ πρῶτα μὲν ἔοντες ἔτι ἐν τῷ ἄστυϊ οἱ στρατηγοὶ ἀποπέμπουσι ἐς Σπάρτην κήρυκα Φειδιππίδην, Ἀθηναίου μὲν ἄνδρα, ἄλλως δὲ ἡμεροδρόμην τε καὶ τοῦτο μελετώντα· τῷ δὴ, ὡς αὐτὸς τε ἔλεγε Φειδιππίδης καὶ Ἀθηναῖοι ἀπήγγελλε, περὶ τὸ Παρθέριον ὄρος τὸ ὑπὲρ Τεγέης ὁ Πᾶν περιπίπτει. βῶσαντα δὲ τὸ οὖνομα τοῦ Φειδιππίδew τὸν Πᾶνα Ἀθηναῖοισι κελεύσαι ἀπαγγεῖλαι, δι' ὃ τι ἔωυτοῦ οὐδεμίαν ἐπιμέλειαν

1. Livius (31.24) forklarer betegnelsen således: *Hemerodromos vocant Graeci ingens die uno cursu emetientes spatium* ("Hemerodromoi kalder grækerne dem, der på en dag i et enkelt løb tilbagelægger en meget lang strækning").
2. Lad det være sagt med det samme, at man naturligvis også benyttede sig af fx beredne bude eller skibe, når vitale beskeder skulle frem. Kilderne tillader ikke i noget tilfælde at afgøre, hvorfor man betjente sig af en *hemerodromos* frem for fx et bud til hest.
3. At *ἡμεροδρόμοι* og *δρομοκήρυκες* bruges indbyrdes udskifteligt kan ses af en række antikke opslagsværker og scholier: Harpocr. s.v. *δρομοκήρυξ*; Hesych. s.v. *δρομοκήρυξ*; Phot. s.v. *δρομοκήρυξ*; Σ Pl. *Prt.* 335e.
4. Der er stadig stor uenighed om, hvorvidt navnet var *Philippides* eller *Pheidippides*. F.J. Frost har i artiklen "The Name of the Runner" argumenteret for, at *Pheidippides* i modsætning til det ret almindelige *Philippides* er så usandsynligt og mærkeligt et navn, at der må være tale om den "palaeographically trivial" afskriftsfejl $\Lambda > \Delta$ (Frost [1981]); mens E. Badian i en kommentar til samme artikel (Badian [1981]) – efter vores mening overbevisende – anvender princippet om *lectio difficilior* og argumenterer for det usandsynlige i, at navnet *Philippides* skulle være blevet kontamineret af en figur i en Aristophanes-komedie under afskrift.

ποιεῖνται, ἐόντος εὐνόου Ἀθηναίοισι καὶ πολλαχῆ γενομένου σφι ἤδη χρηστοῦ, τὰ δ' ἔτι καὶ ἐσομένου. καὶ ταῦτα μὲν Ἀθηναῖοι, καταστάντων σφι εὖ [ἤδη] τῶν πρηγμάτων, πιστεύσαντες εἶναι ἀληθέα ἰδρύσαντο ὑπὸ τῇ ἀκροπόλι Πανὸς ἱρόν, καὶ αὐτὸν ἀπὸ ταύτης τῆς ἀγγελίης θυσίησιν τε ἐπετείοισι καὶ λαμπάδι ἰάσκονται. τότε δὲ πεμφθεὶς ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ὁ Φειδιππίδης οὗτος, ὅτε πέρ οἱ ἔφη καὶ τὸν Πᾶνα φανῆναι, δευτεραίος ἐκ τοῦ Ἀθηναίων ἄστυος ἦν ἐν Σπάρτῃ, ἀπικόμενος δὲ ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας ἔλεγε· “ὦ Λακεδαιμόνιοι, Ἀθηναῖοι ὑμέων δέονται σφίσι βοηθῆσαι καὶ μὴ περιδεῖν πόλιν ἀρχαιοτάτην ἐν τοῖσι Ἑλλῆσι δουλοσύνη περιπεσοῦσαν πρὸς ἀνδρῶν βαρβάρων· καὶ γὰρ νῦν Ἐρέτριά τε ἠνδραπόδισται καὶ πόλι λογίμω ἢ Ἑλλάς γέγονε ἀσθενεστέρα.” ὁ μὲν δὴ σφι τὰ ἐντεταλμένα ἀπήγγελλε, τοῖσι δὲ ἕαδε μὲν βοηθῆειν Ἀθηναίοισι, ἀδύνατα δὲ σφι ἦν τὸ παραντίκα ποιέειν ταῦτα οὐ βουλομένοισι λύειν τὸν νόμον· ἦν γὰρ ἰσταμένου τοῦ μηνὸς εἰνάτη, εἰνάτη δὲ οὐκ ἐξελεύσεσθαι ἔφασαν μὴ οὐ πλήρους ἐόντος τοῦ κύκλου (Hudes tekst bortset fra ‘Pheidippides’).

Mens strategerne endnu var i byen, sendte de som det allerførste Pheidippides til Sparta som officiel udsending. Han var athener af fødsel og professionel langdistanceløber, en disciplin som han trænede i. Ifølge ham selv og den rapport, han aflagde i Athen, mødte han guden Pan på Parthenion-bjerget oven for Tegea. Pan havde kaldt på Pheidippides ved hans navn og befalet ham at spørge athenerne, hvorfor de var ligeglade med ham, skønt han var dem venligsindet og ofte nok havde stået dem bi, og også nok skulle gøre det for fremtiden. Athenerne troede på Pheidippides; og da tingene igen havde vendt sig til det bedre, anlagde de en helligdom for Pan ved foden af Akropolis; og fra det øjeblik de fik budskabet overbragt, har de holdt årlige offerfester og fakkelløb til gudens ære. Denne Pheidippides blev altså sendt afsted af strategerne ved den samme lejlighed, hvor Pan viste sig for ham, og nåede frem til Sparta dagen efter, at han havde forladt Athen. Han gik straks til myndighederne og sagde: ‘Spartanere! Athenerne beder jer komme dem til hjælp og ikke bare overse, at den ældste by i Hellas bliver tvunget under åget af barbarer. Eretria er faktisk allerede lagt i lænker, og Hellas er blevet en betydelig by fattigere.’ Dermed fik han overbragt det budskab, han var blevet pålagt. Spartanerne var nok villige til at hjælpe athenerne, men det var helt umuligt for dem at gøre det med det samme, for de ville ikke i konflikt med deres egen lov. Det var nemlig den niende dag i måneden, og de erklærede, at de umuligt kunne bryde op på denne dato, eftersom det ikke var fuldmåne.

Herodot synes næsten at være ligeså optaget af Pheidippides’ ‘åbenbaring’ – Pans epifani – som af det, der egentlig er hans anliggende her: omstændighederne omkring det berømte slag. Han sprænger ligefrem sin beretnings kronologiske rammer for at følge historien om Pan til dørs: Det var denne epifani der førte til indstiftelsen af en Pan-kult i Athen, lokaliseret ved Akropolis.⁵ Men i denne sammenhæng er det noget andet, der er af interesse. Herodot beskriver nemlig Pheidippides som *ἡμεροδρόμης* (et ord der andetsteds findes i den

5. For Pans kult(er) i Athen, se Parker (1996) 163-68. For en grundig diskussion af de religiøse aspekter af Herodots historie, se Garland (1992) 47-63.

mere almindelige form *ἡμεροδρόμος*⁶). Selvom Herodot er den eneste omtrentligt samtidige kilde, der fortæller om Pheidippides' mission, så har vi dog en anden kilde, der kan siges at støtte beretningens historicitet, nemlig det følgende epigram, der formentlig stod på basen af en dedikation, som Miltiades – den strategiske hjerne bag sejren ved Marathon – lod opstille til Pan efter slaget:

Τὸν τραγόπουν ἐμὲ Πάνα, τὸν Ἀρκάδα, τὸν κατὰ Μήδων,
τὸν μετ' Ἀθηναίων, στήσατο Μιλτιάδης.

Mig, den arkadiske Pan, med klov som en ged, som hjalp
Athen imod persernes hær, indvied' Miltiades.⁷

Epigrammet siger altså, at Pan var 'med athenerne' (*μετ' Ἀθηναίων*) og 'mod perserne' (*κατὰ Μήδων*), og det ved en lejlighed, som en Miltiades fandt værd at mindes. Her kan næppe være tale om andet end slaget ved Marathon og den kendte Miltiades; og Pans indgriben i slaget er da også antydet i Herodots beretning (*τὰ δ' ἔτι καὶ ἐσομένου*), selvom han bemærkelsesværdigt nok ikke uddyber det nærmere i selve slagskildringen. Epigrammet synes altså at dokumentere, at budskabet om Pans epifani nåede den athenske overkommando tids nok til at Pans indgriben i slaget kunne identificeres. Det kan altså nok betragtes som en bekræftelse af den herodoteiske beretnings historicitet: Pheidippides' løb virkelig som beskrevet. Det er desværre ikke muligt at rekonstruere Pheidippides' rute: Det eneste sikre er, at han – formentlig på vejen tilbage til Athen⁸ – på et tidspunkt befandt sig 'på Parthenion-bjerget oven for Tegea'. Dette bjerg ligger øst for den store arkadiske bystat Tegea, og vi ved, at der fra Tegea over bjerget gik en vej mod bystaten Hysiai⁹, hvorfra der var adgang til sletten omkring Argos. Hvis Pheidippides fulgte denne vej, har han formentlig søgt fra det arkadiske højland ned mod lavere terræn for at få en mindre krævende rute.

I 9. bog omtaler Herodot igen en *hemerodromos*, denne gang under sin redegørelse for Spartas besynderlig træghed op til slaget ved Plataiai (479 f.Kr.). De peloponnesiske tropper under Pausanias' kommando kom først i bevægelse, da diplomatiske repræsentanter (*ἄγγελοι*) fra Athen, Megara, Plataiai og Tegea havde gjort situationens alvor krystalklar for

6. Hdt. 9.12.1

7. *Anth. Pal.* 16.232 (tilskrevet Simonides: fr. 5 Page).

8. Garland (1992) 49.

9. Se Pikoulas (1999) 258-60 no. 3.

de spartanske eforer: fortsat spartansk inaktivitet ville uundgåeligt føre til en katastrofe. Herodot fortsætter herefter:

Ἀργεῖοι δὲ ἐπέειτε τάχιστα ἐπύθοντο τοὺς μετὰ Πausανίῳ ἐξεληλυθότας ἐκ Σπάρτης, πέμπουσι κήρυκα τῶν ἡμεροδρόμων ἀνευρόντες τὸν ἄριστον ἐς τὴν Ἀττικὴν, πρότερον αὐτοὶ Μαρδονίῳ ὑποδεξάμενοι σχήσειν τὸν Σπαρτιήτην μὴ ἐξιέναι· ὃς ἐπέειτε ἀπίκετο ἐς τὰς Ἀθήνας, ἔλεγε τάδε· “Μαρδόνιε, ἐπεμψάν με Ἀργεῖοι φράσουτά τοι ὅτι ἐκ Λακεδαίμονος ἐξελήλυθε ἡ νεότης, καὶ ὡς οὐ δυνατοὶ αὐτὴν ἴσχειν εἰσὶ Ἀργεῖοι μὴ οὐκ ἐξιέναι. πρὸς ταῦτα τύγχανε εὖ βουλευόμενος.” ὁ μὲν δὴ εἶπας ταῦτα ἀπαλλάσσετο ὀπίσω, Μαρδόνιος δὲ οὐδαμῶς ἔτι πρόθυμος ἦν μένειν ἐν τῇ Ἀττικῇ, ὡς ἤκουσε ταῦτα.

Så snart det gik op for argeierne, at Pausanias og hans hær havde forladt Sparta, udvalgte de den dygtigste *hemerodromos* og sendte ham til Athen som officiel udsending. De havde nemlig tidligere lovet Mardonios, at de ville forhindre spartanerne i at sende en hær afsted. Da udsendingen kom til Athen, sagde han: ‘Mardonios! Argeierne har sendt mig herhen for at meddele dig, at den yngre del af hæren har forladt Sparta, og at Argos ikke er i stand til at holde dem tilbage. Måtte du finde den rigtige løsning på dette problem!’ Da udsendingen havde afleveret sin besked, begyndte han turen tilbage. Da Mardonios nu hørte det, var han ikke længere så ivrig efter at blive i Attika.¹⁰

Denne passages historicitet er imidlertid ikke ganske hævet over mistanke. Bystaten Argos – Spartas arvefjende – deltog ikke i bekæmpelsen af den persiske invasion. Argos støttede ganske vist heller ikke perserne med tropper, sådan som fx visse bystater i Thessalien og Boiotien gjorde,¹¹ men beretningen her kunne glimrende tænkes at være led i en tradition, der anklagede Argos for at ‘medisere’ (*μηδίξειν*), dvs. tage persernes parti, bag fronten så at sige. Det er åbenlyst fra Hdt. 7.150-52, at der cirkulerede historier, der anklagede Argos for at samarbejde med perserne; og at en af dem ligefrem hævdede, at det var Argos der havde tilskyndet perserne til invasionen.¹² Hvis historien om Argos’ besked til Mardonios er led i en sådan tradition, kan det ikke udelukkes at den er helt fiktiv. Men selv i et sådant tilfælde vil passagen være af værdi i denne sammenhæng: blot vil den ikke længere være kilde til begivenheder, men derimod til, hvad Herodot og hans informanter anså for rimeligt eller helt indlysende. Den vil altså så at sige være en kilde til 400-tallets forestillingsverden og ikke til Perserkrigenes historie. Hele den følgende fremstilling skal altså læses med det *caveat in mente*, at hvis historien er fiktiv udtaler den sig ikke om stedfundne begivenheder, men om

10. Hdt. 9.12.1-13.1.

11. Se fx Hdt. 9.31.5.

12. 7.152.3: ἐπεὶ καὶ ταῦτα λέγεται, ὡς ἄρα Ἀργεῖοι ἦσαν οἱ ἐπικαλεσάμενοι τὸν Πέρσην ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα κτλ.

hvad der rimeligvis *kunne* have fundet sted. En række lighedspunkter mellem de to passager springer straks i øjnene:

(1) I begge tilfælde sendes løberen afsted af bystatslige myndigheder: (a) i den første passage specificeres det, at Pheidippides sendes af strategerne (*οἱ στρατηγοί*), dvs. de øverstbefalende for Athens væbnede styrker, valgt på folkeforsamlingen.¹³ (b) I den anden passage siges det blot, at løberen sendes af Ἀργεῖοι (argeierne), men Herodots brug af et *ethnikon* i pluralis er et fint eksempel på en af de mest almindelige måder at benævne en bystat på: Græske indskrifter og litterære tekster siger som regel ikke fx 'Athen' eller 'Sparta', når de omtaler disse bystater, men derimod 'athenerne' eller 'spartanerne'.¹⁴ Det er derfor en rimelig slutning, at også denne løber blev sendt ud af bystatslige myndigheder, selvom vi ikke på grundlag af Herodots tekst kan bestemme præcis, hvilken myndighed der var tale om: beslutningen om at sende løberen tilskrives bystaten Argos som sådan, og det falder ganske godt i tråd med, at Herodot i almindelighed ikke interesserer sig for forfatningsmæssige og administrative detaljer af teknisk art. Det ser altså ud til at bystatslige myndigheder i almindelighed rådede over *hemerodromoi*, og det er derfor heller ikke overraskende, at kilderne ofte angiver, at *hemerodromoi* også var en naturlig del af eneherskeres entourage.¹⁵

(2) I begge passager siges løberen at fungere som κήρυξ. Dette ord kan bruges om 'udråbere' eller 'herolder',¹⁶ men er også en almindelig betegnelse for 'budbringer' og bruges ofte om budbringere udsendt af bystater.¹⁷ Betegnelsen passer altså godt til de forhold, vi nævnte under (1): at løberne i begge tilfælde sendes af bystatslige myndigheder.¹⁸ En anden historie, der kan illustrere dette forhold, er Plutarchs nævnelse af Euchidas, en løber fra Plataiai. Efter slaget ved Plataiai i 479 skulle der på Pythias forlangende hentes ny ild fra Delphi, efter at al "gammel" ild var blevet slukket. Euchidas løb "1000 stadier" på en og samme dag, dvs. mellem 180 og 200 km, og faldt død om efter fuldførelsen af sin hellige mission, sådan som

13. Arist. Ath. Pol. 16.1; Hansen (1992) 233.

14. Hansen & Nielsen (2004) 58.

15. Se fx Aesch. 2.130; [Arist.] *Mund.* 398a30; Diod. Sic. 15.82.6; Paus. 6.16.5; *IvO* 276.2, 277.2; *Hippiatr.* 34.13.2.

16. E.g. Andoc. 1.36.

17. Se f.eks. [Arist.] *Mund.* 398a30 og især Strabon 5.4.13: her sættes der direkte lighedstegn mellem ἡμεροδρομῆν og γραμματοφορεῖν.

18. E.g. Thuc. 1.29.3; se også Riepl (1913) 137.

det åbenbart ofte går budbringere med vigtigt nyt i græsk litteratur.¹⁹ Selvom denne historie sandsynligvis er fiktiv, er den fra en mentalitetshistorisk betragtning interessant: det var helt igennem muligt og tænkeligt, at en løber af politiske og religiøse myndigheder kunne sendes ud i et sådant ærinde, og åbenbart har den ærefrygtindgydende præstation – 180 km på 12-15 timer – heller ikke været anset for håbløst umulig.

(3) I begge tilfælde er det kommunikation af vital militær betydning, der skal udveksles mellem to politiske/militære enheder over forholdsvis lange afstande: mellem Athen og Sparta er der ca. 245 km, og mellem Athen og Argos er der ca. 135 km. At en veltrænet løber faktisk kan tilbagelægge sådanne afstande, er der ingen grund til at betvivle: moderne langdistanceløberes præstationer viser det med al tydelighed,²⁰ og præstationer af samme kaliber som de herodoteiske løberes er bevidnet for andre løbere i klassisk græsk oldtid.²¹ Det forekommer ikke urimeligt at antage, at det i begge tilfælde har været vigtigt at minimere det tidsforbrug, der medgik til kommunikationen.²²

Det er signifikant, at vi i en hel række andre kilder finder belæg for, at *hemerodromoi* var nært forbundet med det militære aspekt af bystaten. Fra 300-tallet f.Kr. har vi delvist overleveret en interessant tekst af en ellers ukendt forfatter. Bogen er en håndbog i at modstå en belejring, og Aineias (som forfatteren i reglen identificeres med) giver læseren forskellige gode råd i denne henseende. Blandt andet hedder det:

Περὶ δὲ τὸ στρατήγιον σκηνοῦν καὶ διατελεῖν αἰεὶ τὸν σαλπικτήν καὶ τοὺς δρομοκέρυκας, <ἴν'>, ἐάν τι δέη σημῆναι ἢ παραγγεῖλαι, ἐξ' ἐτοίμου ὑπάρχωσι, καὶ οἱ τε ἄλλοι φύλακες τὸ μέλλον αἴσθωνται καὶ οἱ περίοδοι ὅπου ἂν ὄντες τύχωσι κατὰ περιοδίαν τῆς πόλεως.

Man bør altid sikre sig, at trompeteren og *dromokeryxerne* både har deres telte omkring strategens hovedkvarter og opholder sig dér. På den måde har man dem altid parat, hvis der bliver brug for at signalere eller meddele noget; og vagtposterne og fjernpatruljerne kan hurtigt blive orienteret, lige meget hvor de er på deres vej rundt om *polis*.²³

19. Plut. *Arist.* 20.5-6 (hvor termen *hemerodromos* dog ikke bruges); cf. Lukian *Pro lapsu* 3.

20. Lee (1984) 108-9.

21. Matthews (1974) 163-68; Lee (1984) 112-13.

22. Se også Diod. Sic. 15.82.6 for en beretning om *hemerodromoi* sendt fra en spartansk hær stationeret ved Tegea til Sparta med efterretning om et forestående thebansk angreb på Sparta, tydeligvis også et tilfælde, hvor tempo måtte prioriteres. Dog er afstanden mellem Tegea og Sparta betydeligt kortere end de strækninger, de herodoteiske *hemerodromoi* tilbagelægger.

23. Aen. Tact. 22.3.

Og lidt senere:

Ἐὰν <δὲ> μὴ φαίνεται πρὸς τὸν στρατηγὸν ὁ λαμπτήρ, τόπου κωλύοντος, ἄλλος διαδεκτὴρ ὑπολαμβάνων λαμπτήρι φαίνεται τῷ στρατηγῷ, ὁ δὲ στρατηγὸς τὸ ἐμφανιζόμενον αὐτῷ τοῖς ἄλλοις φύλαξι δηλοῦτω σάλπιγγι <ῆ> τοῖς δρομοκέρυξι, [ῆ] ὁποτέρως ἂν συμφέρη.

Hvis strategen ikke kan se lyssignalet på grund af terrænets beskaffenhed, kan en mellemstation opfange signalet og sende det videre til ham. Derpå skal han lade meddelelsen gå videre til de øvrige vagtposter ved hjælp af trompetsignal eller *dromokerykes*, som det nu kan falde.²⁴

Aineias' håndbog er tydeligvis rettet til militære kommandanter for små *poleis*, der måtte regne med at spille en underordnet rolle i de krige, der hærgede bystatssamfundet i klassisk tid. Sådanne små *poleis* var mere eller mindre blot brikker i det storpolitiske magtspil mellem militære stormagter som Athen, Sparta og Theben, og for dem kunne det meget vel blive virkelighed at skulle *forsvare sig mod* en belejring, ikke iværksætte én. Det er derfor interessant, at Aineias – som disse passager viser – betragter det som en selvfølge, at selv militærkommandanter over sådanne Pærekøbinge rådede over adskillige *dromokerykes* eller *hemerodromoi*. Åbenbart var de af så vital militær betydning, at en strateg ikke med rimelighed kunne forventes at klare sig uden; ganske som det athenske strategkollegium i 490, mens de stadig var i selve byen (ἐόντες ἔτι ἐν τῷ ἄστει), hvor de havde deres kontor og hovedkvarter (στρατήγιον), uden videre kunne skaffe en *hemerodromos* til veje.

(4) I begge tilfælde synes de udsendte løbere at være særligt kvalificeret til opgaven: (a) i den første passage føjer Herodot til beskrivelsen af Pheidippides som *ἡμεροδρόμης* følgende: καὶ τοῦτο μελετῶντα, “en disciplin som han trænede i”, dvs. en specialist på feltet; (b) i den anden passage siges det, at den udsendte løber var “den bedste af *hemerodromerne*” (τῶν ἡμεροδρόμων ἀνευρόντες τὸν ἄριστον). Implikationen her synes at være, at der var adskillige *hemerodromoi*, der var mulige kandidater til opgaven, og at der fandt en udvælgelsesproces sted, før man sendte den bedst egnede løber afsted.

24. Aen. Tact. 22.22. Cf. også Polyæn. 5.26.1: Εὐδόκιμος ὄρων τοὺς στρατιώτας στασιάζοντας, καταπαῦσαι τὴν στάσιν οὐ δυνάμενος, ἥδη δὲ καὶ ἐπ' ἀλλήλους ὀρμώντων τοῖς δρομοκέρυξι προσέταττε κηρύττειν, ὡς ἦκοιεν οἱ πολέμιοι διαρπασόμενοι τὸν χάρακα. οἱ δὲ φοβηθέντες τῆς μὲν στάσεως ἐπαύσαντο, τὰς δὲ αὐτῶν τάξεις ἀναλαβόντες τὸν χάρακα ἐφύλαττον.

Enkelte steder – som på Kreta – synes langdistanceløb endda at have indgået som en fast del af uddannelsen. Således kaldtes en ung mand *δρομέυς*, når han var fyldt tyve og dermed havde fået adgang til det offentlige *gymnasion*, ligesom et sådant gymnasion på Kreta kunne kaldes *δρόμος*.²⁵ Foruden Diodors omtale af kong Agis' brug af ikke nærmere specificerede kretiske *hemerodromoi* i 362 til at sende ilbud hjem til Sparta for at advare om en thebansk hær i anmarch,²⁶ kendes der i hvert fald ét eksempel på en berømt og veldokumenteret, kretisk langdistanceløber. Det drejer sig om en indskrift på en statuebase fra Olympia:

β[α]σιλέως Ἀλε[ξάνδρου]
 ἡμεροδρόμας καὶ
 βηματιστῆς τῆς Ἀσίας
 Φιλωνίδης Ζωΐτου Κρήης

Philonides, Zoitos' søn, fra Kreta; kong Alexanders *hemerodromas* og *bematistes* for Asien.²⁷

Bematistes er afledt af verbet *βηματίζειν*, som betyder noget i retning af "at afmåle med skridt";²⁸ og det er en mulighed, at Philonides, foruden at være langdistanceløber, faktisk også målte afstandene mellem vigtige punkter i Alexanders enorme erobringer i Asien – måske endda mens han alligevel var ude at løbe.

Øjensynligt var langdistanceløb altså en kretisk specialitet, ganske som bueskydning,²⁹ og deres særlige talent har måske derfor været af interesse for folk, der havde brug for specialuddannede eliteløbere.

Et sidste element af interesse kan være de meget få glimt, vi får af en *hemerodromos'* dagligdag. Et scholion til Aristophanes' Rigdommen forklarer ordet *ἀναβάδην* på følgende måde:

ἄνω τοὺς πόδας ἔχων τῇ κλίνῃ ἐν τῷ καθέυδειν, τὴν κεφαλὴν δὲ κατωτέρω, ὡσπερ καὶ οἱ ἡμεροδρόμοι δρῶσι καὶ δρομοκῆρυκες ἕνεκα τοῦ μὴ κατασπάσαι τὴν ὕλην περὶ τοὺς πόδας, λεπτῇ δὲ τε χειρὶ παχὺν πόδα πιέζειν.

25. Se LSJ s.v. *δρόμος*; Matthews (1974) 164 og n. 11: "It is tempting to see a mythological forerunner of Cretan *hemerodromoi* in the person of Talos, who ran around the island three times daily."

26. Diod. Sic. 15.82.6; cf. Xen. *Hell.* 7.5.10; Polyb. 9.8.6; Plut. Ages. 34.4. De øvrige forfattere bruger ikke ordet *hemerodromos* (og Plutarch har endda en rytter), men Xenophon nævner dog, at der er tale om en kreter. Spartas konger i 362 var Agesilaos og Kleomenes, ikke Agis: enten kludrer Diodor i dateringen, eller også er der tale om en simpel korruption, hvor ΑΓΕΣΙΛΑΟΣ > ΑΓΙΣ: se Stylianou (1998) 508.

27. *InvO* 276.2 (336-323 f.Kr.f.); cf. Paus. 6.16.5, hvor indskriften citeres omtrent ordret, og hvor Pausanias siger, at statuen forestillede Philonides selv. Åbenbart en berømthed i samtiden!

28. Polyb. 3.39.8 og cf. Hesych. s.v. *βηματίζειν*. Der kendes andre sådanne *bematistai* (om end de ikke samtidig er *hemerodromoi*): se Matthews (1974) 164-5 for en opsummering.

29. Xen. *An.* 3.4.16-17; Paus. 4.8.3.

Det at ligge med fødderne højere end hovedet på sengen, når man sover. Sådan gør *hemerodromoi* og *dromokerykes* også, for ikke at lade (blod? kød? materie?) trække ned i deres fødder, idet de med et let tryk masserer den hævede fod med hånden.³⁰

Løberne plagedes åbenbart af hævede og ømme fødder, som trængte til kærlig behandling efter udført gerning. Det er næppe overraskende, når man tænker på, at de ikke havde løbesko at gøre godt med: den nøgne fod måtte absorbere den enorme akkumulerede trykbelastning alene. At foden faktisk var helt nøgen, og at man altså ikke engang havde en tynd sandal på som beskyttelse, fremgår af følgende passage:

ἡ δ' ἀνυποδησία πολλὴν εὐλυσίαν τινὰ καὶ εὐκολίαν παρέχει τοῖς ποσί, ὅταν ἡσκημένοι ᾶσιν. ὅθεν καὶ τοὺς ἡμεροδρόμους ὀρᾶν ἔστιν οὐ χρωμένους ὑποδήμασιν ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ τῶν ἀθλούντων τοὺς δρομεῖς οὐκ ἂν δυναμένους σώζειν τὸ τάχος, εἰ δέοι τρέχειν αὐτοὺς ἐν ὑποδήμασιν.

Barfodethed giver fødderne megen frihed og lethed, når de ellers er træned. Derfor ser man heller ikke *hemerodromoi* bruge fodtøj på vejene; og løberne i atletikkonkurrencer ville ikke kunne holde den samme høje hastighed, hvis de var nødt til at løbe med fodtøj.³¹

Disse passager giver et ganske godt indtryk af den udfordrende levevej, sådanne løbere havde. Ikke desto mindre kan vi konstatere, at *hemerodromoi* blev brugt, og at de blev betragtet som uundværlige for hurtig kommunikation mellem de enkelte *poleis*, især i krise- og andre hastesituationer. Pheidippides' præstation var, skønt overordentligt respekt-aftvingende, ikke noget i sig selv ekstraordinært: det særegne ved denne lejlighed, og som sikrede ham udødelighed ved Herodots pen, var de ganske særlige omstændigheder, han løb under: optakten til de omfattende Perserkrige, Athens historiske, første modstand mod den persiske invasion ... og hans møde med Pan.

30. Σ Ar. *Plut.* 1123a 2.

31. Stob. *Anth.* 3.1.209

Bibliografi

- Badian, E. (1981). "The Name of the Runner" *AJAH* 4, 163-165.
- Frost, F.J. (1981). "The Dubious Origins of the 'Marathon' " *AJAH* 4, 159-163.
- Garland, R. (1992). *Introducing New Gods. The Politics of Athenian Religion* (London).
- Hansen, M.H. (1992). *The Athenian Democracy in the Age of Demosthenes* (London).
- Hansen, M.H. & Nielsen, T.H. (2004). *An Inventory of Archaic and Classical Poleis* (Oxford).
- Lee, H.M. (1984). "Modern Ultra-long Distance Running and Philippides' Run from Athens to Sparta," *AncW* 9, 107-13.
- Matthews, V.J. (1974). "The *Hemerodromoi*: Ultra Long-Distance Running in Antiquity" *CW* 68, 161-169.
- Parker, R. (1996). *Athenian Religion. A History* (Oxford).
- Pikoulas, Y.A. (1999). "The Road-Network of Arkadia," i T.H. Nielsen & J. Roy (eds.), *Defining Ancient Arkadia*. Acts of the Copenhagen Polis Centre 6. Historisk-filosofiske Meddelelser 78. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab (København) 248-319.
- Riepl, W. (1913). *Das Nachrichtenwesen des Altertums mit besonderer Rücksicht auf die Römer* (Berlin).
- Stylianou, P.J. (1998). *A Historical Commentary on Diodorus Siculus Book 15* (Oxford).